ברק עם אחות צה"ל בנגולל הצפון, 2000 // צילום: עמוס בן גרשום, אלפי בן יעקב לעיתים

15 שנה לנסיגה מלבנון

בדידותי בעת ההכרעה, גאוותי עליה

אהוד ברק
מיוחד ל'ליברל'

ציון 15 שנים ליציאה מלבנון ו־30 שנים לכינון אזור הביטחון מאפשר פרספקטיבה ומבט טרי על היציאה, על ההסתייגויות ממנה בעת המעשה ועל תוצאותיה במבחן הזמן. כמי שעמד כראש ממשלה ושר ביטחון מאחורי ההכרעה ונושא באחריות לכל הנובע ממנה, אני מעלה על הכתב את הדברים הללו.

הייתי אלוף צעיר כשנכנסנו ללבנון. אני זוכר את הסיורים על הגבעות, בג'בל ביר אל־דאהה, ואת הסיורים בין השוחות השטוחות שחפרו המילואימניקים, ואני שואל והם מספרים שהם מוכנים לכל משימה. "אבל אנחנו דואגים לילדים בעריסות". מילואימניקים. ילדים קטנים שהשאירו מאחור, בבית. 18 שנה מאוחר יותר, אני כבר ראש ממשלה. והילדים האלה מהעריסות הם עכשיו חיילים בלבנון בעצמם. נהרגים שם. ואני לא יודע להסביר לעצמי על מה בדיוק אנחנו מגנים ברצועת הביטחון.

ב־1985 הייתי ראש אמ"ן. כשדנו בנסיגה אל אזור הביטחון, ניסיתי ככל כוחי לשכנע גם את הרמטכ"ל משה לוי וגם את שר הביטחון רבין שהדרך הנכונה היא לא להקים עוד פעם צד"ל תחת שלטון ריכוזי נוצרי, אלא משמרות אזרחיים, דרוזי במזרח, שיעי במערב, נוצרי במרג' עיון; וכל אחד מהם יהיה בקשר עם עדתו בלבנון. אנחנו נסייע מתחת לשולחן או נבצע פשיטה כשצריך. חשבתי שעצם בניית צד"ל עם נוכחות קבועה שלנו בלבנון יוצר דבר שאינו לגיטימי ויחריף את העימות. חיילי צד"ל ומפקדיו הם מסורים, מצוינים, מגנים על אנשיהם. אבל מבחינה לבנונית, הם מאבדים את הלגיטימציה הפנימית ונהפכים למשת"פים ואויב. עוד טענתי שנוכחותנו בשטח תוליך למה שקרה על קו התעלה אחרי 1967. כבשנו מרחב חיץ עצום, אך התעקשותנו למנוע כל פעילות שהיא ליד התעלה הובילה בהדרגה לבניית מוצבים, מעוזים, דרכי גישה; והתהליך הזה הסתיים במצב שבו נוצרה "קדושה" לקו בר־לב כאילו היה חומות ירושלים. במקום לעסוק בהשגת מטרה קונקרטית מובנת, עסקנו בלהבטיח את השיירות ואת המטענים; להקטין את כמות הנפגעים מארטילריה וכן הלאה. ניסיתי לשכנע שזה בדיוק מה שיקרה בלבנון. ולא הצלחתי.

כרמטכ"ל, שאלתי עצמי לא פעם אם לא צריך לעשות את זה. אבל היינו, בשנים האלה, עסוקים בניסיון להגיע להסכם עם הסורים. אינך יכול לבצע את היציאה מדרום לבנון בלי לפגוע במשוואת הדיון עם הסורים. זה נדחה.

עמדתי הבסיסית, שצריך לצאת מלבנון, התגבשה לאורך שנים בניתוחים והחלטות, פעם ועוד פעם, והבשילה להחלטה שנתיים לפני הביצוע. לאורך השנים, מ־1983 ואילך, נתגבש "מעגל קסמים" מרושע סביב המשך השהייה בלבנון. כשיש הרוגים, מטענים, אש על היישובים - איננו פועלים תחת לחץ. אנו לא מוכנים, בצדק, לדון בשינויי תפיסה, היערכות או כל מה שיכול לשדר חולשה. כשאין לחץ - אנשים תוהים. מה הבעיה? למה דרושות החלטות? ושוב, כשיש לחץ, זה לא הזמן לשינויים. וחוזר חלילה.

ביישיבה בלבנון לא הייתה שום תוחלת ניתנת להגדרה. ההיגיון היחיד הוא של התרומה לביטחון. הרי לא הייתה לנו כוונה להקים שם את התנחלות חירם ב' וצור ז'. זהו המצב הכי תקוע שיכול להיות. אתה יושב ומוצא את עצמך מגן על הצירים, השיירות והמוצבים, ולא משרת באמת את ביטחון המדינה. במובן הכי פשוט של העניין. רוחב אזור הביטחון באזורים הצרים שלו, לאורך עשרות ק"מ, קצר יותר מהטווח של הרקטות קצרות הטווח ביותר. ולכן היישובים היו חשופים לקטיושות, למרות הרצועה.

בהיעדר פריצת דרך עם אסד האב בשנת 2000, היה לי ברור שחיוני לצאת מלבנון בהסכם, ועל פי החלטת מועצת הביטחון, אל קו הגבול כפי שייקבע על ידה. בחזרה לקו גבול מוסכם היה אלמנט שתרם באופן מכריע ללגיטימיות הבינלאומית שלנו. זה מה שאִפשר לישראל ב־2006 לפעול בכל הכוח בלבנון תוך גיבוי בינלאומי נרחב. לגבי התנהגות חזבאללה, חזינו - וצדקנו במבחן התוצאה - שלא יהיה ירי מסיבי שלא במסגרת עימות. דבר בהכנת היציאה מלבנון לא היה חפוז ברמת התכנון, חוץ מזה שבביצוע - על הדבר להתבצע בהפתעה. והיציאה בוצעה, מול קשיים ובתנאים שנוצרו, בצורה שמימשה את העיקר - והעיקר היה לצאת בלילה אחד, בלי נפגעים, אל מציאות חדשה, ומבלי שהאש תימשך ברצף מלבנון אל תוך ישראל.

התנאים בעשרות השנים ויותר שקדמו לכך. ויש גם טיעונים על גבול ההזוויים. כמו - "היציאה מלבנון הביאה את האינתיפאדה השנייה". האם מישהו מעלה ברצינות על דעתו שלו רק המשכנו לשהות (ולדמם) בלבנון היו הפלסטינים אומרים: "וואו! מי אנו שנעז להרים את הראש? אין ברירה אלא לוותר על שאיפותינו הלאומיות". זה חלום בהקיץ. מה שהביא את האינתיפאדה הוא העובדה שנמצאנו כבר אז זה 33 שנה בשליטה על עם אחה שנספר במיליונים ושיש לו שאיפות לאומיות. מישהו חושב שאם לא היינו נכנסים ללבנון ואז לא יוצאים מלבנון אפשר היה לשלוט עוד 33 שנה על הפלסטינים בלי התפרצות? אשליה. יתרה מזאת, שחרור הכוחות הסדירים מלבנון ו"הוצאת הנפץ" מאפשרות התלקחות מיידית בצפון הם שאפשרו ב־2002 את חופש הפעולה וזמינות הכוחות הסדירים לביצוע 'חומת מגן'.

גם היציאה מלבנון וגם ההתנתקות מעזה, כל צעד בזמנו, לא עמדו במלוא הציפיות או במשאלות הלב שנכרכו בהן. זה טבעם של צעדים חד־צדדיים. צריך לדעת שביסודם הם צעדים שאנו מגיעים אליהם כאשר מנהיגים מקבלים הכרעה שאין דרך אחרת ושהמשך המצב הקיים מוביל למקומות לא נכונים. מבקרים המבטאים בדיעבד את עומק תסכולם מהתוצאה לא שואלים מה היה קורה אילו היה נמשך המצב הקיים. זו שגיאה. מנהיגים, לעומת זאת, חייבים לבחור בין אלטרנטיבות גרועות. זהו מבחנם. ויש לומר באחריות, במדינת ישראל יידרשו עוד צעדים חד־צדדיים וגם מהם יהיו מי שלא יהיו מרוצים. ועדיין רוב האנשים שישאלו את עצמם ביושר אם זה היה צריך להיעשות או לא, יאמרו: טוב שנמצא מי שעשה את זה.

המבחן העליון של מנהיגות, במקום שבו יש כורח לפעול למען הביטחון והעתיד של המדינה, הוא האומץ לקבל החלטות והכוח לבצע אותן. כל יתר הדברים, חשובים ככל שיהיו, הם משניים לקבלת החלטות ולכוח לעמוד מאחוריהן. מנהיג צריך לפעול עם בהירות פנימית וצירוף של העזה, חזון ושיקול דעת. לעתים זה אומר לפעול עוד בטרם הבשילה תמיכה למהלך בקרב הציבור ואף בקרב הרשות המבצעת. זה האתגר של המנהיגות, זה המקור של בדידות המנהיגים ברגעי הכרעה. מי שאינו יכול לעמוד בה איננו ראוי להנהיג.

היו התנגדויות והסתייגויות, ובסופן החלטתי. כי חשבתי והגעתי למסקנה שזה מה שנכון לישראל. טבעי שלכל אחד יש פרספקטיבה אחרת, מראש אמ"ן, דרך אלוף הפיקוד וכלה ברמטכ"ל. כולם צריכים לשקול את ההתפתחויות והסיכונים על פי אחריותם ולבטא בבהירות את עמדתם. ובסוף, ראש הממשלה חייב להחליט. אני גאה באחריותי למהלך. זה סיום טרגדיה שנמשכה 18 שנה, שראשיתה באסטרטגיה מופרכת שלא היה לה בסיס, והמשכה במציאות עקרה שלא תרמה לביטחון ועלתה לאורך השנים בחיי מעל 1,000 צעירים.

מנהיגים חייבים לבחור בין אלטרנטיבות גרועות. זהו מבחנם. ויש לומר באחריות, בישראל יידרשו עוד צעדים חד־צדדיים וגם מהם יהיו מי שלא יהיו מרוצים. ועדיין רוב האנשים שישאלו עצמם אם זה היה צריך להיעשות או לא, יאמרו: טוב שנמצא מי שעשה את זה

ההחלטה הזו הייתה כולה מהראש ולא מהבטן. במנהיגות, מחליטים בסוף לא בין שתי אפשרויות טובות (אז כל אחד יכול היה להיות מנהיג), אלא בין רעה יותר ורעה פחות. זו התמצית. וצריך לעשות את זה, גם אם אתה יודע בביטחון שתהיה ביקורת. אנחנו לא חיים לא בארצות הברית, גם לא בפינלנד או בהולנד. בישראל עוד יהיו הרבה רגעים קשים. חלקם לא ייגמרו כפי שאנו רוצים, ובחלקם, כן, נעמוד מול קברי אזרחים ולוחמים שלעתים נהרגו גם בגלל טעויות. בסביבה הקשה שלנו צריך לדעת לחיות. לא לקפוא מחששות. לזהות הזדמנויות בתוך ים הסיכונים. והעיקר - לפעול. אומץ לקבל החלטות. כוח לבצע אותן. לא להתבלבל ולא להתערער משום דבר. כי מבחנים רבים עודם לפנינו. ●

על היציאה מלבנון כמהלך אסטרטגי ומדיני נכון וחשוב יש היום הסכמה רחבה. אבל מיד לאחר היציאה נוצר דימוי ציבורי מסוים ושגוי במידה רבה, בקשר לרמה הטקטית. נכון, היו טעויות, יהיו תמיד. זה תקף לכל מהלך גדול. אבל טענות אחרות הן חסרות שחר. יש השואלים: "למה לא הקדמנו את היציאה?". התשובה היא בעיקר כי לא השלמנו את המהלך הבינלאומי של סימון ויישור הקו באישור מועצת הביטחון; אחרים נטפלים לנראות, כמו העובדה שלא היה מסדר פרידה. התשובה היא שזו פשוט הייתה איוולת, שהייתה גוררת בסבירות גבוהה חילופי אש שמסלימים במהרה למצב לוחמה כולל; ואחרים שואלים: "למה לא נתנו מכה, ואז יצאנו?". התשובה היא שאם היינו יוזמים תקיפה ובסופה יוצאים, אחרי 18 שנה בפנים, היה ברור באמת שגירשו אותנו בכוח. על כל הדברים האלה חשבנו מראש, והגענו למסקנה שלא עושים איוולת, אחרי שזו כבר זוהתה. לכן יצאנו כפי שיצאנו.

ויש הטוענים להתעצמות והתחמשות החזבאללה כתוצאה מהיציאה. טעות חמורה. הרקטות לא "נולדו" עם היציאה מלבנון. כשעזבנו ב־2000 היו בידי הצד השני 7,000 רקטות, בהן מעל 100 שיכולות להגיע עד תחנת הכוח בחדרה. ב־2006, אחרי שש שנות התעצמות, הם ירו רק 4,000. פחות ממה שהיה להם כבר ב־2000. דווקא אחרי המכה הקשה שספג חזבאללה ב־2006, הם המשיכו להתעצם. כעת יש להם כ־100 אלף רקטות וטילים, שחלקם מגיעים לכל שטח ישראל. המבחן האולטימטיבי הוא מבחן השקט. בסופו, ברובן המכריע של השנים שבין 2000 ל־2015, יש בצפון שקט מוחלט, והחיים שם השתפרו לאין ערוך לעומת